

# CYBER AGRESSZOROK ÉS ÁLDOZATOK SZEMÉLYISÉGVONÁSAINAK FELMÉRÉSE SERDÜLŐK KÖRÉBEN

## ASSESSING PERSONALITY FACTORS OF CYBER BULLIES AND VICTIMS AMONG ADOLESCENTS

Farcas Susana, Szabó Kinga, János Réka, Batiz Enikő

**Abstract:** Cyberbullying is a kind of aggression that has become an increasingly common phenomenon. Why are many adolescents potentially harmful and/or antisocial? The purpose of this research is to investigate the differences between the personality factors of victims and aggressors considering online bullying among adolescents. The current research (N=224) assessed participants aged between 14-18 years, the majority were female: 68.8% (N = 154) and 31.3% male (N = 70), with a mean age M(SD)=16.65(1.07). Based on self-reported questionnaire 45.1% of adolescents were cyber victims (N=101, 73.3% female), and 26.8% of adolescents were cyberbullies (N = 60, 55.5% female). The differences between groups were tested with independent t test. There were statistically significant difference between *aggressors and non-aggressors* based on the following personality traits: aggressors reported a higher score on extraversion, furthermore aggressors reported lower scores on agreeableness, openness, honesty, fairness, greed/avoidance, anxiety, gentleness, aesthetics. Significant differences were found among *victims and non-victims* on the following personality traits: modesty, flexibility, fairness. Further implications are discussed.

**Keywords:** cyberbullying, aggressors, victims, personality traits, HEXACO, adolescents

### 1. Elméleti háttér

Az online bántalmazást, a nemzetközi szakirodalomban cyberbullyingnak nevezett, online térben történő zaklatást, úgy tudnánk meghatározni, mint szándékosan és ismételten elkövetett károkozás, sértő üzenetek, képek küldözgetése, megosztása számítógépen, mobiltelefonon és egyéb elektronikus eszközök használatával. Ide tartozik a zaklatás mindazon formája, amely az elektronikus kommunikációs technológiák használatán keresztül egy vagy több személy ellen irányuló, szándékos, ismételt agresszív viselkedésforma, széles körben kifejtett károkozás. Célja a kegyetlenség, az érzelmi terror, a megalázás, fenyegetés, nevetségessé tétel, kiközösítés, lejáratás és negatív színben feltüntetés. A személyes adatok megszerzése, felhasználása, módosítása, vírusok vagy üzenetbombák is küldése cyberbullyingnak minősül (Li, 2006, Patchin és Hinduja, 2006, Slonje és Smith, 2007, Juvonen és Gross, 2008, Smith, Madhavi, Carvalho, Fisher és Russell, 2008, Ferrara, Ianniello, Villani és Corsello, 2018).

Az online kommunikáció lehetővé teszi a kapcsolatok fenntartását a közvetlen, személyes találkozások nélkül, viszont ezek a kapcsolatok hajlamosak agresszív és egészségtelen kommunikációs formákba torkollni. Ennek több oka is van. A hagyományos zaklatásoktól eltérően sokkal nagyobb a zaklató anonimitása, a személytelenség, a zaklatók, az agresszorok könnyen elrejtethetik vagy elfedhetik az identitásukat (hamis profilt készítenek) és könnyen meghúzódnak a digitális eszközök mögött. Emiatt is támadásaik alacsonyabb kockázattal járnak, hiszen gyakran tetteiknek nincsenek következményei (Stewart, Drescher, Maack, Ebestuani és Young, 2014). Mivel a támadások a cyberspace-en belül zajlanak, az áldozat nehezen tudja figyelmen kívül hagyni őket. Gyakran megtörténik, hogy mielőtt

bármilyen intézkedést megtenne a támadás ellen (mint például a blokkolás), széles körben elterjedhetnek a sértő képek, videók, mobiltelefonos szöveges üzenetek (sms), azonnali üzenetek (messenger), hozzászólások/kommentek, e-mailek stb., emiatt nagyobb nyilvánosságot kap, nagyobb a károkozás és hiányoznak a szociális gátak, korlátok, ami a mindennapi kommunikációban jelen van (Huang és Chou, 2010). Két fő kategóriát különböztetünk meg, ami a cyberbullying típusait illeti, ezek lehetnek direkt (*fizikai* – pl. vírus küldése, *verbális* – pl. fenyegető, dühös, támadó, trágár hozzászólások, üzenetek, *nonverbális* – pl. sértő képek, *szociális* – pl. kirekesztés a csoportból, kiközösítés) és indirekt módszerek – pl. pletykák terjesztése (Vandebosch és van Cleemput, 2009, Betts, Gkimitzoudis, Spenser és Baguley, 2016).

Számos tanulmányban összehasonlítják a hagyományos zaklatást a cyberbullyinggal. Ehhez viszont tudni kell, hogy a hagyományos zaklatásnak is több formája van. Minden erőszakos, szándékosan elkövetett, sértő, bántó, ismételt károkozás bullyingnak számít, ez lehet *fizikai jellegű*: megverés, megütés; piszkálás, lökdösés; kényszerítés; fogdosás, holmi, pénz elvétele, *közösségi*: kirekesztés; lejáratás tanár előtt; megaláztatás diákok előtt, *verbális jellegű*: beszólás; pletyka, hazugság; (Olweus, 1993, 1994, Vaillancourt, Faris és Mishna, 2016).

Néhány tanulmány (Festl és Quandt, 2013, Farrell, Cioppa, Volk és Book, 2014, Alonso és Romero, 2017; van Geel, Goemans, Topak és Vedder, 2017) arra tett kísérletet, hogy megvizsgálja, kik azok, akik gyakrabban esnek áldozatul, kik válnak zaklatókká, agresszorrá, milyen személyiségvonások, tulajdonságok és típusok társulnak a zaklatás jelenségéhez. Meg kell azonban jegyezni, hogy az áldozatok személyiségtulajdonságainak vizsgálata azért nehéz, mivel a zaklatás következtében változhattak a tulajdonságok és nem tudjuk ezeket a kialakuló jegyeket összehasonlítani és elkülöníteni a korábbi tulajdonságoktól.

Milyen személyiségvonásokkal találtak összefüggéseket? Farrell és mtsai. (2014) szerint a HEXACO személyiség modellt kevés kutatásban használták, a fizikai, faji, verbális, társadalmi és szexuális zaklatás előrejelzésére. A kutatásban 10-18 éves serdülők vettek részt, összesen 238 önbeszámolót vizsgáltak meg. Tanulmányuk alapján a személyiségvonások közül az emocionalitás, mint személyiségvonás jelentősen előrejelzi (negatívan) a faji zaklatást. A lelkiismeretesség (negatívan) előrejelzi a fizikai zaklatást. A becsületesség-alázatosság (negatív) prediktora a verbális, társadalmi és szexuális zaklatásoknak.

Alonso és Romero (2017) 910 serdülőt vizsgáltak (12-19 éves kor közötti személyeket). A tanulmány fő célja a zaklatók és az áldozattá válás közötti személyiség-különbségek feltárása, ahol összehasonlították a hagyományos zaklatást az online térben történő zaklatással. A kutatásukban a következő kérdőíveket használták: 1. JS NEO-S személyiségkérdőív spanyol, rövidített változata serdülőkorúakra adaptálva (Ortet, Ibanez, Moya, Villa, Viruela és Mezquita, 2012), 2. az európai bullying beavatkozás projekt kérdőív (*European Bullying Intervention Project Questionnaire – EBIPQ*, Ortega-Ruiz, Del Rey és Casas, 2016), 3. az európai cyberbullying beavatkozás projekt kérdőív (*European Cyberbullying Intervention Project Questionnaire – ECIPQ*, Del Rey, Casas, Ortega-Ruiz, Schultze-Krumbholz, Scheithauer, Smith, Thompson, Barkoukis, Tsorbatzoudis, Brighi, Guarini, Pyżalski és Plichta, 2015). Az eredmények alapján az áldozatok és a cyber áldozatok a magas neuroticizmus mellett, a nyitottságban is magasabb pontszámot értek el. Az agresszorrá vált vagy zaklató áldozatok az áldozatokon belül sajátos csoportot alkotnak, hiszen ők azok a diákok, akik időnként maguk is zaklatnak másokat, tulajdonképpen ők a leginkább veszélyeztetettebb kategória. Az agresszorrá vált áldozatok nagyobb fokú nyitottságról számoltak be. A se nem áldozatok és a se nem agresszorok nagyobb barátságosságát és magasabb szintű lelkiismeretét figyelték meg a többi csoporthoz képest ( $p < .001$ ). A nem-cyber áldozatok és nem cyber agresszorok pontszáma magasabb volt a lelkiismeretesség területén ( $p < .001$ ).

Van Geel és mtsai. (2017) kutatásában szintén a hagyományos zaklatást és az online térben történő zaklatást hasonlították össze. 16-21 éves személyek ( $N=1568$ ) vettek részt a kutatásban (61,9% nő). A kutatásban 5 kérdőívet használtak: *The Bullying Participant Role Questionnaire* (Summers, Demaray és Becker, 2010), az európai cyberbullying beavatkozás projekt kérdőív (*European Cyberbullying Intervention Project Questionnaire – ECIPQ*, Del Rey és mtsai., 2015), Big Five személyiséglégtár (BFI), Dark Triad kérdőív rövid változata (Jones és Paulhus, 2014), *the Varieties of Sadistic*

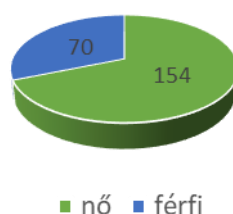
*Tendencies Scale* (VAST–Paulhus és Jones, 2014). Az önbeszámoló alapján az eredmények azt mutatják, hogy az extravertió, barátságosság, a machiavellizmus, a pszichopátia és a szadizmus, mint személyiségvonások jelentősen összefüggnek a hagyományos zaklatással. A barátságosság és lelkiismeretesség szignifikánsan negatívan korrelál mindkét zaklatási formával. A szadizmus pedig pozitívan korrelál a cyberbullyinggal. Továbbá az eredmények szerint a szadizmus jelentősen előrejelzi az antiszociális magatartást.

A jelen kutatás célja a cyber áldozat és cyber agresszor szerepek személyiségtényezői közötti különbségek vizsgálata, az online térben történő zaklatás során serdülőknél. Továbbá vizsgáljuk nemenként személyiségbeli különbségeket, ami a zaklatáshoz vagy áldozattá váláshoz vezethet.

## 2. Módszerek

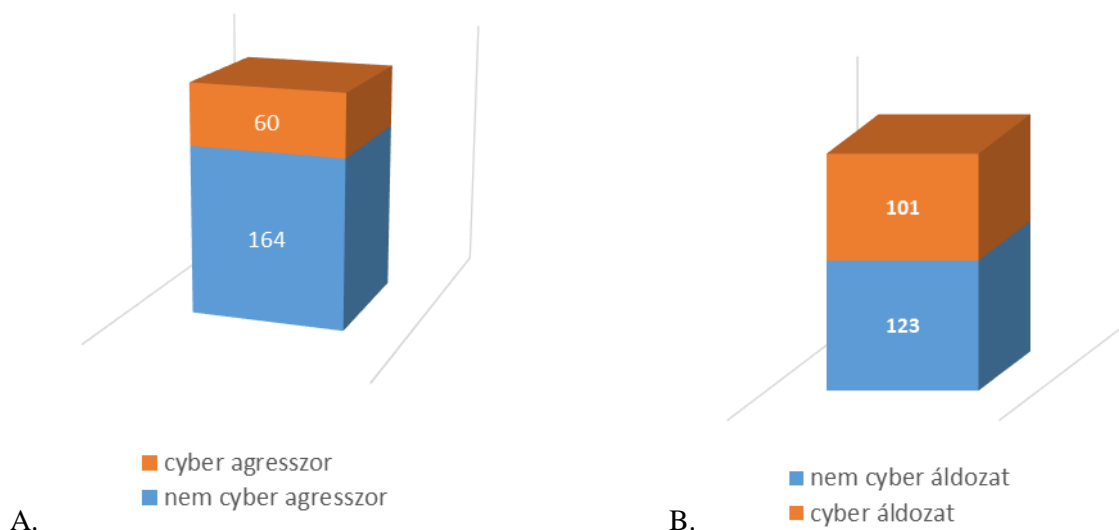
### 2.1. Résztvevők

A kutatásban (N=224) 14-18 év közötti serdülő vett részt, IX-XII. osztályos diákok. Nemi eloszlás szempontjából (lásd 1.ábra) többségében nők: 68,8% (N=154), és 31,3% férfiak (N=70), átlagéletkoruk  $M(SD)=16,65(1.07)$ .



1. ábra. A minta nemek szerinti eloszlása

Az önbeszámoló alapján (lásd 2.ábra) 45,1% cyber áldozat (N=101), ebből 73,3% nő (N=74), továbbá a kutatásban résztvevők közül 26,8% cyber agresszor (N=60), amiből 55,5% nő (33).



2. ábra. A-B: A résztvevők önbeszámoló alapján a cyber agresszorok-nem agresszorok és áldozatok, illetve nem áldozatok aránya

## 2.2. Eszközök

A személyiségvonások felmérésére a **HEXACO-PI-R személyiségleltárt** használtuk (HEXACO-60, Ashton és Lee, 2006). A válaszadók minden kijelentést 5 pontos Likert skálán értékelték (1=egyáltalán nem értek egyet, 5=teljesen egyetértek). A 3. ábrán látható hat vonást - 1. Becsületesség (Honesty-Humility), 2. Emocionalitás (Emotionality), 3. Extraverzió (Extraversion), 4. Barátságosság (Agreeableness), 5. Lelkiismeretesség (Conscientiousness), 6. Nyitottság (Openness to Experience) -, 10-10 item méri.



3. ábra: A HEXACO személyiségvonások és alszálák

(Forrás: <https://www.psychologytoday.com/au/blog/higher-level/201802/personality-pop-quiz-7-8-and-6-5-true-or-false?amp>, magyar nyelvre a szerzők által fordítva)

Dan Olweus (1999) kutatása alapján mértük fel a **cyberbullying** jelenségét. A **cyber agresszor/nem agresszor** felméréséhez 2 kérdést használtunk: *Előfordult már, hogy bántó vagy sértő üzeneteket, sértő képeket, videókat küldtél valakinek telefonon/interneten keresztül?*, illetve *Előfordult már, hogy bántó vagy sértő üzeneteket, sértő képeket, videókat osztottál meg valakiről telefonon/interneten keresztül?*. A **cyber áldozat/nem áldozat** felméréséhez az alábbi kérdést használtuk: *Voltál-e már célpontja ilyen típusú, technikai eszközök segítségével megvalósított zaklatásnak?* A válaszadók az alábbi lehetőségek közül választhattak egy 5 pontos Likert skálán: soha(0), egy alkalommal(1), párszor(2), többször(3), szinte naponta(4).

## 2.3. Hipotézisek

H1: Az online zaklatás, cyberbullying áldozatok személyiségvonásai eltérnek a nem áldozatokétól.

H2: A cyber agresszorok személyiségvonásai eltérnek a nem agresszorokétól.

### 3. Az eredmények bemutatása és értelmezése

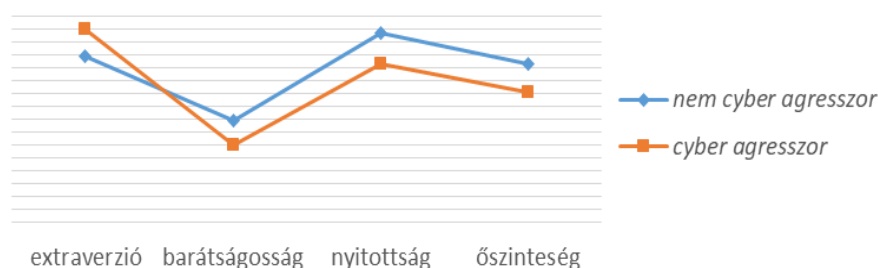
A statisztikai feldolgozáshoz az SPSS programot használtuk. Független mintás t próbával vizsgáltuk a csoportok közötti különbségeket.

**Az agresszorok és nem agresszorok** között statisztikailag szignifikáns különbséget találtunk a következő személyiségvonások mentén (lásd *Táblázat 1.*): extraverzió, ahol az agresszorok magasabb pontszámot értek el, továbbá a barátságosság, nyitottság, őszinteség, igazságosság, önzőség/elkerülés, szorongás, kedvesség, esztétika terén találtunk szignifikáns különbséget, ahol az agresszorok alacsonyabb pontszámot értek el. Első hipotézisünket sikerült alátámasztani. Adataink részben megegyeznek van Geel és mtsai. (2017) eredményeivel, mivel a barátságosság a cyber agresszivitás esetében is kapcsolatot mutat a zaklató viselkedéssel.

1. táblázat. Az agresszorok és nem agresszorok közötti különbségek a személyiségvonások mentén

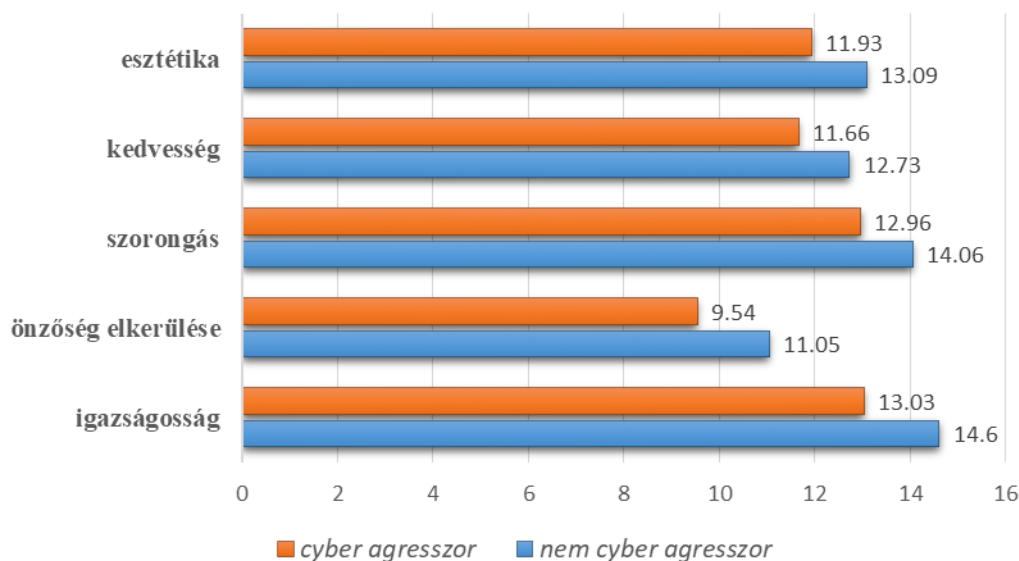
		N	Átlag	Szórás	t	szabadságfok	szig.
<b>extraverzió</b>	nem cyber agresszor	163	3.29	0.66	-2.05	219	.042
	cyber agresszor	58	3.50	0.72			
<b>barátságosság</b>	nem cyber agresszor	162	2.80	0.57	2.21	219	.028
	cyber agresszor	59	2.60	0.62			
<b>nyitottság</b>	nem cyber agresszor	162	3.48	0.61	2.62	218	.009
	cyber agresszor	58	3.24	0.55			
<b>őszinteség</b>	nem cyber agresszor	161	3.23	0.61	2.19	216	.029
	cyber agresszor	57	3.02	0.69			
<b>igazságosság</b>	nem cyber agresszor	161	14.61	3.67	2.74	217	.007
	cyber agresszor	58	13.03	3.99			
<b>önzőség/elkerülés</b>	nem cyber agresszor	163	11.06	3.67	2.73	220	.007
	cyber agresszor	59	9.54	3.55			
<b>szorongás</b>	nem cyber agresszor	162	14.06	3.26	2.09	219	.038
	cyber agresszor	59	12.97	3.92			
<b>kedvesség</b>	nem cyber agresszor	163	12.74	2.94	2.40	220	.017
	cyber agresszor	59	11.66	2.97			
<b>esztétika</b>	nem cyber agresszor	163	13.91	3.55	3.66	219	.000
	cyber agresszor	58	11.93	3.48			

A 4. ábra tartalmazza a szignifikáns eltérések mentén a személyiségprofilokat a nem cyber, illetve cyber agresszorok esetében.



4. ábra: A főbb személyiségdimenziók mentén mutatott különbség a cyber agresszorok és nem agresszorok között

Továbbá az 5. ábra szemlélteti a személyiségdimenziók alszállái mentén a statisztikailag szignifikáns különbségeket a cyber zaklatók és nem zaklatók között.



5. ábra: A zaklatók/nem zaklatók közötti különbségek a személyiségvonások mentén

A zaklatást elkövetők és nem elkövetők személyiségvonásai mentén vizsgáltuk a különbségeket a nemek szerint. A zaklatást elkövető nőkre nagyobb mértékben jellemző az extravertió, továbbá kevésbé jellemző rájuk a barátságosság, nyitottság, őszinteség, mint a zaklatást nem elkövető társaiknak (lásd Táblázat 2.). Férfiak esetében adataink alapján kevés különbséget találtunk férfi zaklatók és nem zaklatók között, egyetlen alszállá mentén találtunk szignifikáns eltérést és pedíg a gondosság mentén. A férfi cyber agresszoroknál alacsonyabb gondosság van jelen, a nem cyber agresszorokhoz viszonyítva.

2. táblázat. Az agresszorok és nem agresszorok közötti különbségek a személyiségvonások mentén, nemek szerint

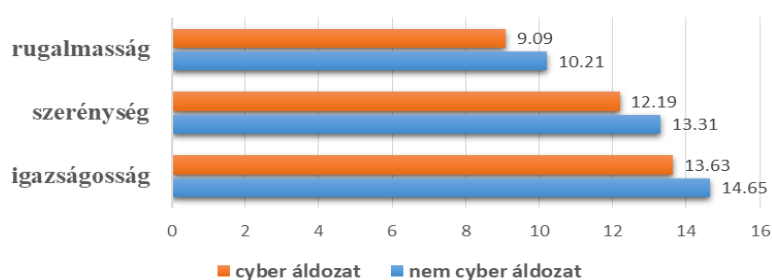
Nők		N	Átlag	Szórás	t	szabadságfok	szig.
<b>extraverzió</b>	nem cyber agresszor	120	3.24	0.62	-2.69	149	.008
	cyber agresszor	31	3.60	0.88			
<b>barátságosság</b>	nem cyber agresszor	119	2.81	0.57	2.25	149	.026
	cyber agresszor	32	2.54	0.65			
<b>nyitottság</b>	nem cyber agresszor	119	3.49	0.60	2.08	148	.039
	cyber agresszor	31	3.24	0.50			
<b>őszinteség</b>	nem cyber agresszor	120	3.29	0.62	2.13	149	.035
	cyber agresszor	31	3.02	0.66			
<b>Férfiak</b>							
<b>gondosság</b>	nem cyber agresszor	42	14.93	3.20	2.21	67	.030
	cyber agresszor	27	13.19	3.17			

**Az áldozatok és nem áldozatok** között a következő személyiségvonások és alszállák mentén találtunk különbséget (lásd Táblázat 3. és 6. ábra): a barátságosság, igazságosság, szerénység, rugalmasság területén, az áldozatok szignifikánsan alacsonyabb pontszámot értek el a nem áldozatokhoz képest.

Korábbi kutatásokat nem sikerült alátámasztani, ahol az áldozatok alacsonyabb lelkiismeretességről számoltak be (Tani, Greenman, Schneider és Fregoso, 2003).

3. táblázat. Az áldozatok és nem áldozatok közötti különbségek a személyiségvonások mentén

Cyber áldozat	N	Átlag	Szórás	t	szabadságfok	szig.
<b>barátságosság</b>	nem áldozat	121	2.83	2.356	219	.019
	áldozat	100	2.64			
<b>igazságosság</b>	nem áldozat	120	14.65	1.973	217	.050
	áldozat	99	13.63			
<b>szerénység</b>	nem áldozat	122	13.31	2.733	219	.007
	áldozat	99	12.19			
<b>rugalmasság</b>	nem áldozat	122	10.21	2.706	220	.007
	áldozat	100	9.09			



6. ábra. A szignifikáns különbségek a cyber áldozatok és nem áldozatok között

A zaklatás áldozatai és nem áldozatok személyiségvonásai mentén vizsgáltuk a különbségeket a nemek szerint is. Azok a nők, akik áldozatok voltak, alacsonyabb szerénységről számoltak be. A férfi áldozatok alacsonyabb pontszámot értek el a barátságosság, igazságosság, türelem területén (lásd *Táblázat 4*). A jelen kutatás eredményei alátámasztják a hipotézisünket, a cyberbullying áldozatok személyiségvonásai eltérnek a nem áldozatokétól.

4. táblázat. Az áldozatok és nem áldozatok közötti különbségek a személyiségvonások mentén, nemek szerint

Nők	N	Átlag	Szórás	t	szabadságfok	szig.
<b>szerénység</b>	nem áldozat	79	13.74	2.667	150	.008
	áldozat	73	12.47			
<b>Férfiak</b>						
<b>barátságosság</b>	nem áldozat	43	2.86	2.438	68	.017
	áldozat	27	2.52			
<b>igazságosság</b>	nem áldozat	42	13.71	2.770	66	.007
	áldozat	26	11.30			
<b>türelem</b>	nem áldozat	43	11.65	2.187	68	.032
	áldozat	27	9.88			

Korábbi kutatások (Tani, Greenman, Schneider és Fregoso 2003, Bollmer, Harris és Millich, 2006) és a Mitsoupoulou és Giovazolias (2015) metaanalízisének eredményei részben megegyeznek a jelen tanulmány eredményeivel, ahol alacsony barátságosság és lelkiismereti szinttel, magasabb extravertió és neuroticizmus szinttel társult az áldozattá és az agresszorral válás is. A metaanalízis eredményei szerint a nyitottság negatívan korrelált az áldozat és agresszor szereppel. Ezt szintén csak részben sikerült alátámasztani, jelen kutatásban a cyber agresszorok és nem cyber agresszorok között találtunk csak különbséget, ahol a cyber agresszorok alacsonyabb nyitottságról számoltak be.



#### 4. Következtetések

Napjainkban sok serdülő esik a cyberbullying áldozatául és ezzel párhuzamosan a zaklatók száma is növekvő tendenciát mutat. Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy kimutathatóak-e olyan személyiségvonások, melyek mentén nagy valószínűséggel előre jelezhető, hogy kik válhatnak áldozatokká és kik követhetnek el zaklatást.

Eredményeinkből arra következtethetünk, hogy az agresszorok extrovertáltabbak, mint nem agresszor társaik. Az átlag serdülőkhöz viszonyítva az agresszorok kevésbé barátságosak és nyitottak, szociális kapcsolataikban nem őszinték. Ennek alapján arra következtethetünk, hogy vélhetőleg az extravertizáció magasabb szintje szükséges a későbbi áldozatok bizalmába férkőzéséhez, nem barátságos szándékkal. Több híres bűnöző (Ted Bundy, a Viszki) megnyerő személyiséggel rendelkezett.

Az áldozatok esetében nehéz meghatározni egy olyan profilt, ami biztosan jellemzi az internetes zaklatáson átesett serdülőket. Adataink alapján nem lehet megállapítani, hogy az elszenvedett agresszió következményeképpen váltak barátságatlanabbá, mint nem áldozat társaik vagy eleve is kevésbé voltak barátságosak. Eredményeinkből arra utalnak, hogy az áldozatokat kevésbé jellemzi az igazságosság, szerénység és rugalmasság, mint nem áldozat társaikat.

Az áldozatok és zaklatást elkövetők személyiségprofiljának feltérképezése különösképpen fontos az iskolapszichológusok, pedagógusok és szülők számára. A feltárt személyiségprofil és a különbségek alapján prevenció programokat lehet kidolgozni az áldozati típusú serdülők számára kiemelve azt, hogy mire figyeljenek az internetes aktivitásuk folyamán.

Egy hosszabb távú, longitudinális kutatás adatai, eredményei előre jelezhetővé tennék az áldozattá, illetve az agresszorrá válás személyiségtényezőinek pontos körvonalazását.

#### Felhasznált irodalom

Ashton, M. C., Lee, K., De Vries, R. E., Perugini, M., Gnisci, A., Sergi, I. (2006). The HEXACO model of personality structure and indigenous lexical personality dimensions in Italian, Dutch, and English. *Journal of Research in Personality*, 49, 851-875.

Alonso, C., Romero, E. (2017). Aggressors and Victims in Bullying and Cyberbullying: A Study of Personality Profiles using the Five-Factor Model. *The Spanish Journal of Psychology*, 20, E76. doi: 10.1017/sjp.2017.73.

Betts, L.R., Gkimitzoudis, A., Spenser, K.A., Baguley, T. (2016). Examining the roles young people fulfill in five types of cyber bullying. *Journal of Social and Personal Relationships*, 34, 7, 1080-1098. doi: 10.1177/0265407516668585.

Bollmer, J.M., Harris, M.J., Milich, R. (2006). Reactions to bullying and peer victimization: Narratives, physiological arousal, and personality. *Journal of Research in Personality*, 40, 5, 803-828. doi: 10.1016/j.jrp.2005.09.003

Del Rey, R., Casas, J. A., Ortega-Ruiz, R., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Smith, P., Thompson, F., Barkoukis, V., Tsorbatzoudis, H., Brighi, A., Guarini, A., Pyżalski, J., Plichta, P. (2015). Structural validation and cross-cultural robustness of the European Cyberbullying Intervention Project Questionnaire. *Computers in Human Behavior*, 50, 141–147. doi: 10.1016/j.chb.2015.03.065.

Farrell, A.H., Cioppa, V.D., Volk, A.A., Book, A.S. (2014). Predicting Bullying Heterogeneity with the HEXACO Model of Personality. *International Journal of Advances in Psychology (IJAP)*. 3, 2. doi:10.14355/ijap.2014.0302.02.

Ferrara, P., Ianniello, F., Villani, A., Corsello, G. (2018). Cyberbullying a modern form of bullying: let's talk about this health and social problem. *Italian Journal of Pediatrics*, 44(1), 14. doi: 10.1186/s13052-018-0446-4.

Festl, R., Quandt, T. (2013). Social relations and cyberbullying: The influence of individual and structural attributes on victimization and perpetration via the Internet. *Human Communication Research*, 39, 101–126.



- Huang, Y., Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26, 6, 1581-1590. doi: 10.1016/j.chb.2010.06.005.
- Jones, D.N., Paulhus, D.L. (2014). Introducing the short dark triad (SD3) a brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21, 28–41.
- Juvoven, J., Gross, E. F. (2008). Bullying experiences in cyberspace. *The Journal of School Health*, 78, 496–505.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *Social Psychology International*, 27, 157–170.
- Mitsopoulou, E., Giovazolias, T. (2015). Personality traits, empathy and bullying behavior: A meta-analytic approach. *Aggression and Violent Behavior*, 21, 61-72. doi: 10.1016/j.avb.2015.01.007
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (1994). Bullying at School: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(7), 1170-1190. doi:10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x.
- Olweus, D. (1999). Sweden. In: P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D., Olweus, R. Catalano, P. Slee (Eds.), *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. (pp. 7–27) London: Routledge.
- Ortega-Ruiz R., Del Rey R., Casas J. A. (2016). Assessment of bullying and cyberbullying, Spanish validation of the EBIP-Q and the ECIP-Q. *Psicología Educativa*, 22, 71–79. doi: 10.1016/j.pse.2016.01.004.
- Ortet G., Ibáñez M. I., Moya J., Villa H., Viruela A., Mezquita L. (2012). Assessing the five-factors of personality in adolescents: The junior version of the Spanish NEO-PI-R. *Assessment*, 19, 114–130. <https://doi.org/10.1177/1073191111410166>.
- Paulhus, D. L., Jones, D. N. (2014). Measures of dark personalities. In: G. J. Boyle, D. H. Saklofske, G. Matthews (Eds.), *Measures of personality and social psychological constructs* (pp. 562–594). San Diego, CA: Academic Press.
- Patchin, J.W., Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4, 148–169.
- Slonje, R., Smith, P. K. (2007). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147–154.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376–385.
- Stewart, R.W., Drescher, C.F., Maack, D.J., Ebesutani, C., Young, J. (2014). The Development and Psychometric Investigation of the Cyberbullying Scale. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(12), 2218-2238.
- Summers, K. H., Demaray, M. K., Becker, L. D. (2010). Assessment of bystander participant roles in bullying situations. *Annual Convention of the National Association of School Psychologists*. Denver, CO.
- Tani, F., Greenman, P. S., Schneider, B. H., Fregoso, M. (2003). Bullying and the Big Five: A Study of Childhood Personality and Participant Roles in Bullying Incidents. *School Psychology International*, 24(2), 131–146. doi: 10.1177/0143034303024002001.

Vandebosch, H., van Cleemput, K. (2009). Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New Media & Society*, 11, 1349–1371. doi:10.1177/1461444809341263.

van Geel, M., Goemans, A., Topak, F., Vedder, P. (2017). Which personality traits are related to traditional bullying and cyberbullying? A study with the Big Five, Dark Triad and sadism. *Personality and Individual Differences*, 106, doi:10.1016/j.paid.2016.10.063.

Vaillancourt, T., Faris, R., Mishna, F. (2016). Cyberbullying in Children and Youth: Implications for Health and Clinical Practice. *Canadian journal of psychiatry*, 62(6), 368-373.

### Szerzők

**Farcas Susana PhD**, Babes-Bolyai Tudományegyetem, Pszichológia és Neveléstudományok Kar, Alkalmazott Pszichológia Intézet, Kolozsvár, Románia. Email: [susana.farcas@ubbcluj.ro](mailto:susana.farcas@ubbcluj.ro)

**Szabó Kinga PhD**, Babes-Bolyai Tudományegyetem, Pszichológia és Neveléstudományok Kar, Alkalmazott Pszichológia Intézet, Kolozsvár, Románia. Email: [kinga.szabo@ubbcluj.ro](mailto:kinga.szabo@ubbcluj.ro)

**János Réka PhD**, Babes-Bolyai Tudományegyetem, Pszichológia és Neveléstudományok Kar, Alkalmazott Pszichológia Intézet, Kolozsvár, Románia. Email: [reka.janos@ubbcluj.ro](mailto:reka.janos@ubbcluj.ro)

**Batiz Enikő PhD**, Babes-Bolyai Tudományegyetem, Pszichológia és Neveléstudományok Kar, Alkalmazott Pszichológia Intézet, Kolozsvár, Románia. Email: [eniko.batiz@ubbcluj.ro](mailto:eniko.batiz@ubbcluj.ro)